

Inspektion av Statens institutionsstyrelse, LVM-hemmet Hessleby, den 4–5 december 2012

Inledning

På uppdrag av justitieombudsmannen Lilian Wiklund genomförde biträdande enhetschefen Gunilla Bergerén samt Lars Olsson den 4-5 december 2012 en inspektion av Statens institutionsstyrelsens LVM-hem Hessleby.

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes den 4 december med att verksamheten i hemmet presenterades av institutionschefen Roger Lönn, avdelningsföreståndaren och biträdande institutionschefen Maud Ekelöf samt avdelningsföreståndaren Magnus Andersson. Därefter förevisades hemmet och samtal fördes med intagna och personal. Inspektionen avslutades den 5 december med en avslutande genomgång av iakttagelserna med ovan nämnda representanter för hemmet samt avdelningsföreståndaren Håkan Staf.

Iakttagelser m.m.

Organisation m.m.

LVM-hemmet Hessleby är beläget strax utanför Mariannelund i Eksjö kommun. Hemmet har 35 platser varav 18 är låsbara. Vid inspektionen var 27 personer intagna i hemmet, varav elva på låsta avdelningar. En person vårdades med stöd av socialtjänstlagen (2001:453). Hesslebys huvudsakliga lokaler uppfördes vid förra sekelskiftet och fungerade ursprungligen som ett sanatorium.

Hemmet tar emot missbrukande män, ofta med psykiatrisk eller somatisk problematik. Tillsammans med LVM-hemmen Hornö och Gudhemsgården har Hessleby ett särskilt uppdrag att ta emot utagerande manliga intagna. 114 personer

togs in på hemmet 2011. De flesta intagna kommer från södra och västra delarna av landet.

Hemmet har två låsta och tre öppna avdelningar. Tre av avdelningarna – de låsta avdelningarna Midgård och Aros samt den öppna avdelningen Birka – finns i hemmets huvudbyggnad. Bostadsrummen på den öppna avdelningen Frigg, Ask och Freja är placerade i andra hus på hemmets område. Det finns även en öppen utslussningsavdelning i Mariannelunds samhälle.

Enligt hemmet fungerar de olika avdelningarna på hemmet som en inre vårdkedja. En intagen behöver emellertid inte vistas på samtliga avdelningar på hemmet utan skulle t.ex. kunna flyttas direkt från den låsta intagningsavdelningen till utslussningsavdelningen om det bedöms lämpligt.

Avdelning Midgård – låst intagningsavdelning

Avdelningen kan ta emot åtta intagna. Enligt hemmet stannar en nyintagen vanligen mellan en och 14 dagar på avdelningen. Avdelningen kan ta emot intagna som ännu inte är helt avgiftade, men hemmet förutsätter att den intagne vårdats på sjukhus innan ankomst. Det finns en ambition att flytta intagna så snart som möjligt till behandlingsavdelning. Intagna på avdelningen bär institutionens kläder.

Avdelning Aros – låst behandlingsavdelning

Avdelningen har nio låsta platser. Avdelningen ligger på samma våningsplan som Midgård i institutionens huvudbyggnad.

Avdelning Birka – öppen sjuk- och mottagningsavdelning

Avdelningen har nio platser. Två av bostadsrummen är särskilda sjukrum. Avdelningen tar främst emot intagna med psykiatriska och somatiska besvär.

Avdelning Frigg, Ask och Freja – öppen behandlingsavdelning

Intagna på den öppna avdelningen placeras i ett av tre hus på hemmets område. Ett hus har sex sängar, ett annat hus har två stycken lägenheter där en eller två intagna kan bo tillsammans och i ett hus kan två intagna bo tillsammans.

Avdelning Utgård – öppen utslussningsavdelning

Avdelningen består av lägenheter i Mariannelunds samhälle, där som mest fyra intagna i slutfasen av en vistelse på hemmet kan bo med ett slags självhushållsarrangemang. Tillsyn sker på kvällar och helger.

Bemötande och bemanning

Sammanlagt tjänstgör runt 60 personer i hemmet. Behandlingsassistenterna är uppdelade i tre behandlargrupper om elva behandlingsassistenter per grupp. 60 procent av behandlingsassistenterna är män. Det är alltid sex vakna personal i tjänst nattetid.

Av behandlingsassistenterna fungerar 24 stycken som kontaktpersoner. En intagens kontaktperson är inte knuten till en särskild avdelning utan följer den intagne

genom hela placeringen. Kontaktpersonen ansvarar bl.a. för inskrivnings- och utskrivningsintervjuer, genomförandet av SiS LVM-utredning, att kalla till behandlingskonferens samt att hålla kontakt med socialtjänsten i den intagnes hemkommun. En behandlingsassistent är kontaktperson för runt 4-5 intagna per år.

Flera klienter uppgav att personalen bemöter dem väl. En klient betonade att miljön i hemmet inte alls är fängesliknande till skillnad från ett annat LVM-hem han tidigare vårdats på. Några intagna ansåg att det hade varit bättre om de fick en kontaktperson på den avdelning där de för tillfället är placerade.

Information om rättigheter m.m.

Det finns skriftliga dokument på avdelningarna där rutiner och regler anges. På avdelningen Midgård är avdelningens ordningsregler uppsatta i bostadsrummen.

Bostadsrum och gemensamma utrymmen

Avdelningen Midgårds sex bostadsrum i mottagningsdelen är bl.a. inredda med tv och handfat. Intagna delar på toaletter och duschar. Avdelningen har även ett träningsrum med olika motionsredskap. Det finns ett särskilt röktrum på avdelningen, och i näraliggande gemensamma utrymmen kändes vid inspektionen en tydlig doft av tobaksrök. Enligt hemmet använde man sig tidigare av en rökbalkong men denna stängdes pga. risken för att föremål kastades ned från balkongen. I anslutning till avdelningen ligger särskilda intagningslokaler där nyintagna kan vårdas. I utrymmet finns ett rum där en intagen kan hållas i avskildhet.

Avdelningen Aros bostadsrum saknar tv och det finns gemensamma tv-rum samt ett tv-spelrum. Intagna på avdelningen får bära sina egna kläder och tvättar dem själva. Intagna delar på toalett och dusch och det finns även en bastu.

Vid inspektionen noterades att det hängde gammalt snus i taket i ett bostadsrum på avdelningen Midgård. Intagna klagade på att sängar och madrasser är slitna och i vissa fall trasiga. Några intagna uppgav att det hade varit kallt på bostadsrummen tidigare under hösten.

Vård i enskildhet och avskiljning

Mellan januari och november 2012 hade hemmet fattat sex beslut om att hålla en intagen avskild enligt 34 § fjärde stycket lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Två av besluten rörde samma person. Mellan januari 2012 och inspektionen hade hemmet fattat tre beslut om att vårda en intagen i enskildhet enligt 34 § andra stycket LVM. Två av besluten gällde samma intagen som sammantaget vårdades sex veckor i enskildhet. Det finns en skriftlig PM för avskiljning som upprättats av institutionschefen som beskriver hur åtgärden ska genomföras och dokumenteras. Samtliga beslut om avskiljning och vård i enskildhet gällde intagna på avdelningen Midgård.

Avskiljningsrummet saknar inredning förutom toalettstol och galonmadrass. Enligt hemmet stängs inte dörren till rummet helt när en intagen hålls i avskildhet.

På våningen under Midgård finns särskilda nyinredda lokaler där en intagen kan vårdas i enskildhet. Enligt hemmet används lokalerna för närvarande inte vid alla beslut om att vårda en intagen i enskildhet utan intagna kan i stället bli placerade i intagningslokalerna i anslutning till avdelningen Midgård. Vid inspektionen vårdades en intagen i enskildhet i intagningslokalerna.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Till avdelning Midgård finns en särskild promenadgård omgiven av plank. På promenadgården finns ett skydd mot nederbörd. Enligt hemmet kan personal gå ned med en eller två intagna åt gången på två särskilda pass om dagen.

Kontakt med omvärlden

En intagen som vill ringa ut upprättar en telefonlista med privata nummer han vill kunna ringa till. Personal kopplar både in- och utgående samtal. Personal uppgav att de inte kopplar samtal till en person som verkar påverkad.

Mobiltelefoner är inte tillåtna på vare sig låst eller öppen avdelning. Däremot tillåts intagna på öppen avdelning att ha egna datorer, också sådana med mobilt bredband. Intagna på avdelningen Aros får använda en internetuppkopplad dator i aktivitetshuset tillsammans med sin kontaktman.

Intagna framförde att det inte är logiskt att de inte tillåts ha egna mobiltelefoner på öppna avdelningen när de tillåts ha egna datorer.

Pappersbrev till intagna delas ut i medicinutdelningsrummet genom lucka. I samtal med personal framkom att den intagne regelmässigt öppnar mottagna brev i närvaro av personal, också när försändelsen kommer från en myndighet. Vid privata försändelser behåller hemmet ofta kuvertet.

Sysselsättning och aktiviteter

Det finns ett aktivitetshus på hemmets område som bl.a. rymmer en verkstad och dator med internetuppkoppling samt träningslokaler. Det finns även en särskild silversmidesverkstad.

Låsta intagningsavdelningen Midgårds aktiviteter beskrivs i välkomstbrevet som att använda motionsrummet på avdelningen och komma ut på promenadgården.

Låsta avdelningen Aros skriftliga målsättning är att intagna ska vara sysselsatta i aktivitetshuset på vardagarna. En förutsättning för en intagen på Aros att delta i aktiviteter under dagen är att han deltar på avdelningens morgonmöte. Intagna som hjälper till med sysslor som att städa kan tjäna ihop fickpengar på detta. Det finns en kiosk och servering som också har dvd-filmer till utlåning. På helgerna genomförs större aktiviteter och utflykter för intagna, t.ex. resor till simhall.

Några intagna ansåg att det var för lite aktiviteter för intagna i hemmet, och efterlyste att träningslokalerna i aktivitetshuset skulle vara öppna även på förmiddagarna och inte bara på eftermiddagarna som nu.

Behandling

Hemmets kognitiva behandlingsmodell beskrivs i dokumentet ”Välkommen till Hessleby”. Där framkommer bl.a. att den intagnes kontaktperson är huvudansvarig för motivations- och behandlingsarbetet. Målet med arbetet är att avbryta tankar och beteenden som format den intagnes liv på ett negativt sätt. Intagna kan även få kognitiva terapier samt samtalsbehandling och utredning av psykolog.

Hälso- och sjukvård

I hemmet tjänstgör en deltidsanställd psykiatriker som bl.a. har inskrivningssamtal med nyintagna. I hemmet finns fyra stycken sjukskötersketjänster: tre avdelnings-sjuksköterskor samt en institutionsansvarig sjuksköterska. Vid inspektionen var en sjukskötersketjänst vakant.

Medicinutdelning sker i särskilda rum. Ansvar för att dela ut medicin är delegerat till fast anställd personal.

Från intagna framfördes oro för att läkemedel förpackade i kapslar i regel delades ut upplösta i vatten. Institutionsansvarig sjuksköterska upplyste att sådana frågor kontrollerats med SiS huvudkontor samt med läkemedelstillverkaren.

Några intagna uttryckte bristande förtroende för läkaren på hemmet. Någon framförde att han inte förskriver rätt läkemedel, andra att han skrivit ut läkemedel för enkelt.

Övrigt

Hemmet har brukarforum/stormöte för avdelning Aros respektive de öppna avdelningarna varje vecka. Institutionschefen leder vanligen dessa möten.

De skriftliga incidentrapporter på hemmet som JO:s medarbetare tog del av handlade företrädesvis om hot om våld mot personal. Hemmet sade sig vara noga med att polisanmäla våld och hot om våld.

Maten lagas i ett storkök på hemmet sju dagar i veckan. Några intagna klagade på matens kvalitet. En intagen ansåg att hemmet tillhandahöll för mycket sötsaker på den låsta avdelningen.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelserna vid inspektionen. Hemmet anförde bl.a. att ingen intagen hittills besvärat sig över beslut att inte tillåta mobiltelefon. Vad gäller brevöverlämning anförde hemmet att man ska se över rutiner så att det är tydligt för den intagne när hemmet utövar särskilda befogenheter.

Vid protokollet

Lars Olsson

Justeras den

Gunilla Bergerén

Jag har tagit del av protokollet. Vad som framkommit föranleder följande uttalanden.

Enligt 31 § LVM får en intagen vid ett LVM-hem inte inneha bl.a. något som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Med stöd av den bestämmelsen får, enligt vad som upplystes vid inspektionen, de intagna inte inneha mobiltelefoner. Däremot får de ha egna datorer med tillgång till internet. Det finns inte skäl för mig att i detta ärende ha några synpunkter på om den enskilde bör få ha tillgång till egna mobiltelefoner eller datorer. Däremot kan jag för egen del konstatera att det, som intagna framförde under inspektionen, kan te sig ”ologiskt” att förbjuda mobiltelefoner men tillåta datorer. Det kan därför finnas anledning för SiS centralt att närmare överväga frågorna om innehav av mobiltelefoner och datorer. Jag vidtar för egen del inte någon åtgärd med anledning av det som kommit fram i denna del.

Med anledning av det som har antecknats angående brev till intagna under rubriken *Kontakt med omvärlden* (s. 4) kommer jag i ett särskilt ärende utreda om det beskrivna förfarandet utgör en sådan kontroll av försändelser som avses i 35 § LVM (JO:s dnr 2793-2013).

Lilian Wiklund